Тақриз
ба автореферати Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна дар мавзуи "Вижагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII" барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Дар забоншиносии тоҷик оид ба омӯзиши хусусиятҳои маъноиву сохтории ВФ-и дар захираи луғавии забони тоҷикӣ мавҷуда то имрӯз осори таҳқиқии судманд интишор ёфта, дар ин замина рисолаҳои фаровони илмӣ нашр гардидаанд, аммо чунин иқдом дар асоси таълифоти аҳли илму адаби даврони асримиёнагӣ, бахусус таърихномаҳои садаҳои X-XIII пеш гирифта нашудааст.

Аз ин ҷиҳат, мавзуи диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна таҳти унвони "Вижагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII" барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мубрам ва хеле саривақтист.

Аз мутолиаи диссертатсия маълум мешавад, ки он аз муқаддима, шаш боб, хулоса, феҳристи осори таҳқиқӣ ва ихтисорҳо иборат аст.

Дар муқаддима аҳаммияти мавзуъ, дараҷаи омӯхташавии он, мақсаду вазифаҳои таҳқиқ, усули таҳқиқ, сарчашмаи маводи гирдомада, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда ва монанди инҳо арзёбӣ гардидааст.

Дар се фасли боби аввал Ҷӯраева С. Б. диққати худро ба таҳаввулоти сабки баён дар таърихномаҳои форсӣ-тоҷикӣ дар муддати қариб дувуним ҳазор сол (аз замони Ҳахоманишиён ва асри XIII) равона намуда, дараҷаи истифодаи воҳидҳои фразеологиро дар сангнавиштаҳои Ҳахоманишӣ, осори хаттии давраи Сосониён ва асрҳои X-XIII нишон додааст ва ба хулосае омадааст, ки ҳар чӣ қадар аз даврони қадим ба замони баъдӣ наздик шавем, бо истифодаи бештари чунин захираҳои луғавии забон рӯ ба рӯ мегардем. Муаллиф барои таҳвияти фикраш аз осори ҳар се даврон далелҳои мушаххас оварда, ба ин восита таҳаввули

забони ниёгонамонро дар мисоли истифодаи таркибу ибораҳои рехтаву устувор инъикос намудааст.

Дар натиҷаи ҳаллу фасли ин ҷиҳати масъала муаллиф ба хулосае омадааст, ки аз ҳама бештар дар таркиби ин гуна захираҳои луғавии забон калимаҳои соматикии *дил* (53 адад), *даст* (23 адад), *чашм* (23 адад), *сар* (18 адад), *забон* (13 адад) ба кор рафта, вожаҳои дигар, мисли *рӯй* (7 адад), *дандон* (4 адад), *ангушт* (3 адад), *мӯй* (2 адад), *пушт* (2 адад), *пой* (1 адад), *андом* (1 адад), *миён* (1 адад) кам дида мешаванд.

Ҳамчунин диссертант муайян намудааст, ки дар осори таърихии садаҳои X-XIII назар ба воҳидҳои фразеологии номӣ навъи феълии онҳо зиёд мавриди истифода қарор гирифта, дар қиёс бо таркибҳо ибораҳо бештаранд ва ба истиснои ҳолатҳои алоҳида аксари вожаҳои дигари таркиби чунин таъбирҳоро калимаҳои аслии тоҷикӣ дар бар мегиранд.

Дар боби сеюми рисола, баръакси боби дуюм муаллиф дар назди худ мақсад гузоштааст, ки мансубияти забонии вожаҳои таркиби воҳидҳои фразеологии ғайрисоматикиро ҳадафи таҳлили худ қарор диҳад.

Дар боби чоруми рисола муаллиф дар пайдошавии навъи мувозиҳои луғавӣ нақши калимаҳои ба исм, сифат, зарф, феъл ва монанди инҳоро таъкид намуда, дар зуҳури қаринаҳои сарфӣ нақши бештар доштани пешванду пасвандҳои шаклсозу калимасоз, инчунин пешоянду пайвандакҳоро махсус қайд намудааст.

Панҷ фасли боби панҷум фарогири масъалаи хусусияти ҳаммаъноӣ зоҳир кардани унсурҳои луғавиро дар бар гирифта, дар онҳо муаллифи диссертатсия дараҷаи корбурди калима, таркиб ва ибораҳои рехтаи ҳаммаъно ё наздикмаъноро ба риштаи таҳлил кашидааст.

Пас аз мутолиаи боби шашум маълум мешавад, ки таърихномаҳои садаҳои X-XIII дар қатори дигар осори даврони асримиёнагӣ маҳзани муҳимми калимаву таркиб ва ибораҳои нодир ба шумор мераванд.

Муаллиф бо овардани далелҳо зикр менамояд, ки дар осори асримиёнагӣ баъзе таъбироте ба кор рафтаанд, ки аз ҳеҷ фарҳангнома пайдо кардани онҳо ғайриимкон аст.

Ҳамин тавр, диссертант вазифаҳои дар назди худ гузоштаро иҷро кардааст, нуктаҳои ба дифоъ пешниҳодшударо ҳаллу фасл намудааст, воҳидҳои фразеологии ҳар як таърихномаро бо ҳамдигар қиёс кардааст, онҳоро бо забони адабии ҳозираи тоҷик низ муқоиса намудааст.

Навоварии таҳқиқоти Ҷӯраева С. Б. дар он зоҳир мешавад, ки вижагиҳои корбурди воҳидҳои фразеологӣ, хусусиятҳои маъноиву сохтории онҳо дар асоси маводи таърихномаҳои садаҳои X-XIII бори аввал дар забоншиносии тоҷик ҳаллу фасл гардида, нақши забони чунин осор дар такомули таркиби луғавии забон ошкор карда шудааст.

Автореферат бо мухтавои диссертатсия мувофиқ буда, он, монография ва мақолаҳои нашркардаи муаллиф мазмуни рисоларо пурра ифода мекунанд.

Аммо дар автореферати рисолаи мавриди муҳокима дар баробари комёбиҳо боз баъзе иштибоҳҳо ба мушоҳида мерасанд, ки ислоҳ шудани онҳо боиси хуб шудани сифати диссертатсия хоҳад гардид:

1. Дар автореферат, пеш аз ҳама, баъзе ғалатҳои имлоӣ ва китобатӣ дида мешаванд.
2. Ба диссертант зарур аст, ки навишти баъзе калимаҳоро ба имлои нави тоҷикӣ мутобиқ намояд.

Албатта, чунин камбудиҳо характери ҷузъӣ дошта, онҳо зуд ислоҳшаванда ҳастанд.

Асару мақолаҳои илмии дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти ҶТ ва маҷмуаҳои дигар интишоркардаи унвонҷӯ мазмуни диссертатсияро ба таври комил инъикос менамоянд.

Диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна бо ихтисоси илмии интихобнамудаи муаллиф мувофиқат менамояд. Мавзуи диссертатсия ва мазмуну мухтавои он ба доираи мавзуъ ва масъалаҳои таҳқиқӣ, ки дар

шиносномаи ихтисоси илмии 10.02.01 – Забони тоҷикӣ таъйин шудаанд, комилан мувофиқат мекунад

Ҳамин тавр, диссертатсияи Ҷӯраева Сарвиноз Бобоқуловна дар мавзуи “Вижагиҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣ дар таърихномаҳои садаҳои X-XIII” ба талаботи бандҳои 31-35-уми Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021-ум, таҳти №267-ум тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мебошад.

Муқарриз, доктори илми филология,
профессори кафедраи забоншиносии
муқоисавӣ ва назарияи тарҷумаи
Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон
ба номи Сотим Улуғзода Турсунов Фаёзҷон Мелибоевич

Имзои Ф.М. Турсуновро тасдиқ мекунам:
Мудири шуъбаи кадрҳои ДДЗТ ба номи
С.Улуғзода Начмуддинов Шоҳиддин Мизомуддинович

Суроғa: 734019, ш.Душанбе,
к.Муҳаммадиев 17/6
Суроғаи электронӣ: rectorat@ddzt.tj
Тел: (+992 37) 2325003;

12.11.2022